

NADZÓR I KONTROLA FINANSÓW JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORYALNEGO

Adam Błaszko

Wolters Kluwer

NADZÓR I KONTROLA FINANSÓW JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORYALNEGO

Adam Błaszko

Wolters Kluwer

WARSZAWA 2024

Stan prawny na 1 marca 2024 r.

Wydawca
Grzegorz Jarecki

Redaktor prowadzący
Paulina Ambroży

Opracowanie redakcyjne
Katarzyna Rybczyńska

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

ISBN 978-83-8358-509-3

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2024

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
Wstęp	11
Rozdział 1	
Kontrola i nadzór – analiza pojęć	15
1.1. Uwagi wstępne	15
1.2. Nadzór i kontrola w JST	16
1.3. Nadzór	27
1.4. Pojęcie nadzoru	29
1.5. Nadzór nad samorządem	31
1.6. Funkcje i cele nadzoru	33
1.7. Środki nadzoru	35
1.8. Specyfika nadzoru RIO	40
1.9. Kontrola	45
1.10. Kryteria kontroli	47
1.11. Środki kontroli	49
1.12. Kontrola i nadzór – podobieństwa i różnice	53
1.13. Podsumowanie	59
Rozdział 2	
Regionalne izby obrachunkowe jako część administracji publicznej w Polsce	61
2.1. Uwagi wstępne	61
2.2. Specyfika organizacji RIO	62
2.3. Zasada domniemania kompetencji nadzorczych	66

2.4. Dylematy dotyczące rozgraniczenia właściwości nadzorczych RIO i wojewodów	68
2.5. Sprawy finansowe jako przedmiot nadzoru RIO	72
2.6. Podsumowanie	81

Rozdział 3

Organizacja i zasady działania regionalnych izb

obrachunkowych w zakresie nadzoru nad JST	85
3.1. Uwagi wstępne	85
3.2. Kolegium RIO	86
3.3. Charakter członkostwa w kolegium RIO	87
3.4. Charakter pracy w ramach kolegium RIO	95
3.5. Niezawisłość członków kolegium RIO	96
3.6. Wyłączne kompetencje kolegium RIO	100
3.7. Posiedzenia kolegium izby	101
3.8. Tryb pracy kolegium	104
3.9. Raporty, analizy i opinie składów orzekających RIO	106
3.10. Podsumowanie	111

Rozdział 4

Działania nadzorcze RIO w ramach systemu organów

władzy publicznej	113
4.1. Uwagi wstępne	113
4.2. Czynności nadzorcze RIO	113
4.3. Przesłanki podjęcia czynności nadzorczych	118
4.4. Postępowanie wyjaśniające	122
4.5. Postępowanie nadzorcze przed kolegium RIO	128
4.6. Istotne naruszenie prawa	138
4.7. Nieistotne naruszenie prawa i pozostałe konsekwencje postępowania nadzorczego	145
4.8. Szczególny tryb nadzorczy	149
4.9. Zastępcze ustalenie budżetu jako środek nadzoru	159
4.10. Podsumowanie	168

Rozdział 5

Działalność kontrolna i instruktażowo-szkoleniowa RIO	175
5.1. Działalność kontrolna	175
5.2. Warunki, tryb i zasady kontroli RIO	177
5.3. Wystąpienie pokontrolne, zalecenia i zastrzeżenia	180
5.4. Działalność informacyjna, instruktażowa i szkoleniowa	184
5.5. Charakter i zakres działalności informacyjnej, instruktażowej oraz szkoleniowej RIO	186
5.6. Instruktaż i wyjaśnienia przepisów prawa	189
5.7. Faktyczny zakres działalności informacyjnej, instruktażowej oraz szkoleniowej RIO	191
5.8. Działalność szkoleniowa	192

Rozdział 6

Działalność opiniodawcza	195
6.1. Uwagi wstępne	195
6.2. Charakter prawny opinii	197
6.3. Kontrowersje dotyczące działalności opiniodawczej RIO	206
6.4. Kryteria formalne opinii RIO	208
6.5. Opinie negatywne	210
6.6. Odwołanie od opinii	211
6.7. Analiza poszczególnych rodzajów opinii wydawanych przez RIO	217
6.7.1. Opinie dotyczące budżetu JST	217
6.7.2. Opinie RIO o deficycie	223
6.7.3. Opinia o informacji z przebiegu wykonania budżetu JST	230
6.7.4. Opinie RIO w zakresie możliwości spłaty zaciąganych zobowiązań finansowych	238
6.8. Podsumowanie	250

Rozdział 7

Pozostałe zagadnienia związane z działalnością RIO	253
7.1. Rola RIO w procesie absolutorium budżetowego JST	253
7.2. Raport o stanie gospodarki finansowej jednostki	255

7.3. Postępowanie naprawcze	256
7.4. Zastępcze ustalenie budżetu przez RIO	258
7.5. Wytyczne wydawane przez Krajową Radę Regionalnych Izb Obrachunkowych	259
7.6. Rozpatrywanie skarg przez RIO	260
7.7. Rozpatrywanie spraw dotyczących powiadomień regionalnej izby obrachunkowej przez skarbnika (głównego księgowego budżetu) o przypadkach dokonania kontrasygnaty na pisemne polecenie zwierzchnika	261
Rozdział 8	
Zaskarżanie rozstrzygnięć nadzorczych RIO	263
8.1. Skarga do sądu na rozstrzygnięcie nadzorcze	264
8.2. Dopuszczalność wniesienia skargi	265
8.3. Termin na wniesienie skargi	266
8.4. Organ właściwy do wniesienia skargi	267
8.5. Wymogi formalne skargi	267
8.6. Zarzuty skargi	268
8.7. Formułowanie zarzutów skargi kasacyjnej	269
8.8. Postępowanie sądowoadministracyjne dotyczące rozstrzygnięć nadzorczych RIO	271
Bibliografia	273
Orzecznictwo	285

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

k.p.a.	– ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 775 ze zm.)
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
p.p.s.a.	– ustawa z 30.08.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2023 r. poz. 1634 ze zm.)
u.f.p.	– ustawa z 27.08.2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1270 ze zm.)
u.r.i.o.	– ustawa z 7.10.1992 r. o regionalnych izbach obrachunkowych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1325)
u.s.g.	– ustawa z 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2023 r. poz. 40 ze zm.)
u.s.k.o.	– ustawa z 12.10.1994 r. o samorządowych kolegiach odwoławczych (Dz.U. z 2018 r. poz. 570)
u.s.p.	– ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2024 r. poz. 107)
u.s.w.	– ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2022 r. poz. 2094 ze zm.)
u.u.c.p.g.	– ustawa z 13.09.1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz.U. z 2023 r. poz. 1469 ze zm.)

Czasopisma i publikatory

Dz.U.	– Dziennik Ustaw
FK	– Finanse Komunalne
KPP	– Kwartalnik Prawa Publicznego

Legalis	– System Informacji Prawnej Legalis
LEX	– System Informacji Prawnej LEX
ONSA	– Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
ONSAiWSA	– Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i wojewódzkich sądów administracyjnych
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OTK	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, Seria A
OwSS	– Orzecznictwo w Sprawach Samorządowych
PiP	– Państwo i Prawo
PiS	– Państwo i Społeczeństwo
ST	– Samorząd Terytorialny

Inne

BIP	– Biuletyn Informacji Publicznej
IWZ	– indywidualny wskaźnik zadłużenia
JST	– jednostka samorządu terytorialnego
KRRIO	– Krajowa Rada Regionalnych Izb Obrachunkowych
NIK	– Najwyższa Izba Kontroli
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
RIO	– Regionalna Izba Obrachunkowa
TK	– Trybunał Konstytucyjny
WPF	– wieloletnia prognoza finansowa
WSA	– wojewódzki sąd administracyjny

WSTĘP

Problematyka nadzoru i kontroli w sprawach finansowych jest dla jednostek samorządu terytorialnego (JST) o tyle istotna, że wpływa faktycznie na zakres działalności finansowej i samodzielności tych podmiotów w tym zakresie.

Analiza instytucji nadzoru i pozostałych dokonana w książce dotyczy kompetencji i czynności wykonywanych przez regionalne izby obrachunkowe (RIO), ponieważ to tej instytucji ustawodawca w art. 171 ust. 2 Konstytucji z 1997 r. powierzył funkcje nadzoru w sprawach finansowych nad działalnością jednostek samorządu terytorialnego. W obowiązującym porządku prawnym organami nadzoru nad działalnością jednostek samorządu terytorialnego są Prezes Rady Ministrów i wojewodowie, a w zakresie spraw finansowych – regionalne izby obrachunkowe. Zasada ta w zakresie spraw finansowych znalazła rozwinięcie w ustawie z 7.10.1992 r. o regionalnych izbach obrachunkowych, a kompetencje RIO uregulowane są także w innych aktach prawnych, takich jak ustawa z 27.08.2009 r. o finansach publicznych i ustawy samorządowe.

Prezentacja poszczególnych sfer działalności wykonywanej przez regionalne izby obrachunkowe, ze szczególnym uwzględnieniem nadzoru, służy lepszemu zrozumieniu ich charakteru i wpływu na politykę finansową jednostek samorządu terytorialnego. Nie jest tajemnicą, że jednostki samorządu terytorialnego w osobach ich pracowników czy przedstawicieli organów wykonawczych, a także stanowiących, mają problemy zarówno z rozdzieleniem poszczególnych sfer działalności tego organu, jak i ich zrozumieniem, nie mówiąc już o właściwej reprezentacji w kontaktach w ramach tych sfer z RIO.

Odrębność nadzoru RIO w zakresie spraw finansowych wymaga nie tylko wskazania ściśle przedmiotowego zakresu takiej działalności, ale także przedstawienia katalogu środków nadzorczych i trybów postępowania w tym zakresie. Służy temu niniejsza publikacja, która jest pomocna w odnalezieniu się w meandrach zagadnienia nadzoru i kontroli nad sprawami finansowymi wykonywanymi przez RIO.

Regulacje ustawy z 7.10.1992 r. o regionalnych izbach obrachunkowych w zakresie nadzoru wobec finansów JST nie dają podstawy do jednoznacznej oceny instytucji RIO. Trudności w zrozumieniu, a także odnalezieniu się w gąszczu przepisów prawa w zakresie współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego mają także one same. Zagadnienia poruszone w książce pozwolą wielu podmiotom nie tylko lepiej zrozumieć misję i zasady funkcjonowania RIO, ale też w sposób właściwy reprezentować własne interesy (szczególnie finansowe) na różnych płaszczyznach współpracy z tym podmiotem.

Pierwszy rozdział poświęcony jest analizie ogólnej pojęć kontroli i nadzoru ze szczególnym uwzględnieniem nadzoru i kontroli nad jednostkami samorządu terytorialnego. W drugim rozdziale dokonano prezentacji regionalnych izb obrachunkowych jako części administracji publicznej w Polsce z uwzględnieniem specyfiki organizacji RIO, a szczególnie dylematów dotyczących rozgraniczenia właściwości nadzorczych RIO i wojewodów. Kolejny rozdział poświęcony jest organizacji i zasadom działania regionalnych izb obrachunkowych oraz wpływu tych elementów funkcjonowania RIO na sprawność procedur nadzorczych. Czwarty rozdział to prezentacja działań nadzorczych RIO w ramach systemu organów władzy publicznej i ich wpływu na działalność JST. Rozdział piąty poświęcony jest działalności kontrolnej i instruktażowo-szkoleniowej RIO. Działalność opiniotwórcza RIO jako specyficzna forma wpływu na finanse JST przeanalizowana została w rozdziale szóstym. Rozdział siódmy poświęcony został pozostałym zagadnieniom związanym z działalnością RIO, takim jak absolutorium budżetowe, raport o stanie gospodarki finansowej jednostki, postępowanie naprawcze, zastępcze ustalenie budżetu przez RIO. Dokonano także analizy nowej instytucji wytycznych wydawanych przez Krajową Radę Regionalnych Izb Obrachunkowych (KRRIO) oraz kompetencji do rozpatrywania

skarg przez RIO. W zakresie przedstawionych zagadnień dokonano analizy ich skuteczności i wpływu na finanse JST. Dodatkowo omówiono szczególnie ważne dla jednostek samorządu zagadnienie dotyczące zaskarżania rozstrzygnięć nadzorczych RIO i postępowania sądowo-administracyjnego w tym zakresie (rozdział ósmy).

Nadzór nad „sprawami” finansowymi jest nadzorem specjalistycznym, regulowanym w sposób dość lakoniczny i wymagającym od podmiotów, które zetknęły się z działalnością RIO i których działalności dotyczą, odpowiedniej wiedzy i zrozumienia procedur oraz poszczególnych czynności wykonywanych przez ten organ. Książka ta w sposób wyczerpujący zapoznaje Czytelnika z tymi zagadnieniami i stanowi kompleksowy przewodnik po działalności RIO. Publikacja ukazuje się w szczególnym momencie dla działalności RIO, mianowicie w dniu 1.01.1993 r. weszła w życie ustawa z 7.10.1992 r. o regionalnych izbach obrachunkowych, która z kilkoma zmianami obowiązuje do dzisiaj. W 2023 r. minęło więc 30 lat działalności regionalnych izb obrachunkowych w Polsce. Obecnie jest ona jedyną na rynku, aktualną publikacją opisującą w sposób kompleksowy działalność RIO w odniesieniu do pozycji jednostek samorządu terytorialnego w postępowaniu nadzorczym i kontrolnym w sprawach finansowych.

Rozdział 1

KONTROLA I NADZÓR – ANALIZA POJĘĆ

1.1. Uwagi wstępne

Analiza zagadnienia miejsca i pozycji jednostek samorządu terytorialnego w postępowaniu nadzorczym i kontrolnym w sprawach finansowych wymaga na wstępie przedstawienia definicji i cech charakterystycznych obu sfer wpływu organów kontroli i nadzoru na działalność tych podmiotów, jakimi są podmioty sektora samorządowego.

Rozdzielenie i zdefiniowanie pojęć kontroli i nadzoru zostanie przeanalizowane w odniesieniu do działalności regionalnych izb obrachunkowych. Na tym etapie warto wskazać, że w dużej mierze pojęcia kontroli i nadzoru są stosowane zamiennie lub naprzemiennie, niekiedy uznawane są za te same sfery działalności organów procedury te stosujących. Dla zrozumienia tych zagadnień istotne jest wykazanie terminologicznej, jak i przedmiotowej oraz podmiotowej odrębności tych pojęć. Ma to również znaczenie praktyczne, ponieważ pozwoli na zrozumienie pozycji oraz praw i obowiązków jednostek samorządu terytorialnego w postępowaniu nadzorczym i kontrolnym w sprawach finansowych.

Przedstawienie zagadnień teoretycznych dotyczących nadzoru i kontroli jest istotne ze względu na wzajemne przenikanie się tych dwóch sfer aktywności organów administracji, co ma miejsce szczególnie w przypadku RIO jako organu nadzoru i kontroli nad finansami JST. Na tym etapie należy zasygnalizować, że pojęcia kontroli i nadzoru nie oznaczają tego samego, a instytucje te charakteryzują się odrębnością nie

tylko pojęciową, ale także formalnoprawną. Ma to istotne znaczenie w sytuacji, gdy pojęcia te często są traktowane także przez jednostki samorządu terytorialnego jako ta sama instytucja prawna. Różnice pomiędzy pojęciami kontroli i nadzoru nie dostrzegają np. przedstawiciele nauk organizacji i zarządzania¹. Różnice w zakresie tych pojęć przekładają się na ustalenie wpływu obu tych form działalności RIO na politykę finansową JST.

1.2. Nadzór i kontrola w JST

Analizę zagadnienia odrębności kontroli i nadzoru należy rozpocząć od wskazania istotnej cechy działalności JST w Polsce, jaką jest samodzielność finansowa i odrębność organizacyjna. Samorząd terytorialny jest elementem ładu publicznego państwa, a istotę tego ładu i podstawowe jego wyznaczniki określa ustanowiony przez to państwo porządek prawny². Nadzór i kontrola mają niejako stabilizować i pomagać utrzymywać ten ład. W literaturze wskazuje się na potrzebę przestrzegania legalności samodzielnych działań podejmowanych przez JST w zakresie spraw publicznych, do czego konieczne jest sprawowanie nad nimi kontroli i nadzoru przez organy administracji państwowej³.

Powodem ustanowienia kontroli i nadzoru nad działalnością JST, szczególnie w sferze finansowej, jest fakt włączenia jednostek samorządu terytorialnego w zakres działalności administracji publicznej pomimo posiadania przez nich autonomii, ale z uwzględnieniem koncepcji konsolidacji finansowych środków publicznych.

---

¹ C. Kociński, *Nadzór administracyjny jako element determinujący zakres samodzielności jednostek samorządu terytorialnego* [w:] *Nadzór administracyjny*, red. C. Kociński, Wrocław 2006, s. 95.

² Uchwała TK z 5.10.1994 r., W 1/94, Dz.U. Nr 113, poz. 551.

³ J. Glumińska-Pawlic, *Czy nadzór i kontrola nad gospodarką finansową jednostek samorządu terytorialnego ograniczają ich samodzielność?* [w:] *Samorząd – Finanse – Nadzór i kontrola. XX-lecie Regionalnych Izb Obrachunkowych*, red. R. Krawczyk, M. Stec, Warszawa 2013, s. 128.

Ustawodawca nadaje samorządowi terytorialnemu pewne kompetencje i tym samym to nie sam samorząd decyduje o tym, kto ma realizować określone zadania o znaczeniu lokalnym, ale ustawodawca. Decyduje on także o charakterze i zakresie nadzoru i kontroli nad działalnością JST. W związku z tym mogą występować pewne dysonanse między organami samorządu terytorialnego a organami rządowymi w zakresie kompetencji i podziału zadań publicznych. Nadzór i wszelkie służące jego realizacji środki prawne mają przede wszystkim zabezpieczać przed tym, aby w wyniku działalności komunalnej nie dochodziło do naruszenia prawa, a także wkraczania w kompetencje władz centralnych⁴. Czym innym jest natomiast nadzór wewnętrzny w strukturach JST. Środki nadzorcze mogą być stosowane tylko do działań władczych i do działań podejmowanych w zakresie tzw. współkompetencji, czyli sfery przenikania się kompetencji obu sektorów władz publicznych. Nie jest uprawnione rozszerzanie kompetencji nadzorczych organów nadzoru, ponieważ mogłoby to doprowadzić do ograniczenia samodzielności JST nie tylko w sferze finansowej. Jedynym kryterium kontroli działalności komunalnej powinna być więc zgodność z prawem.

Obok nadzoru występuje pojęcie kontroli. Kontrola, zgodnie z definicją słownikową, to sprawdzanie czegoś, zestawianie stanu faktycznego ze stanem wymaganym, ale też nadzór nad kimś lub nad czymś⁵. Z kolei nadzór to, zgodnie ze *Słownikiem języka polskiego*, kontrolowanie lub pilnowanie kogoś lub czegoś⁶. W znaczeniu funkcjonalnym kontrola oznacza badanie lub przegląd polegający na ustaleniu stanu faktycznego, porównaniu go ze stanem wymaganym/pożądanym oraz dokonanie jego oceny (ang. *audit*). W toku kontroli finansowej weryfikuje się operacje gospodarcze i pieniężne obejmujące poniesione nakłady w stosunku do uzyskanych rezultatów.

Kontrola określona jest konkretnymi wyznacznikami, m.in. podmiotu przeprowadzającego i podmiotu kontrolowanego. W tym zakresie wyróżnia się kontrolę wewnętrzną i zewnętrzną. Kolejny wyznacznik

---

⁴ J. Glumińska-Pawlic, *Czy nadzór...*, s. 128.

⁵ Zob. <https://sjp.pwn.pl/sjp/kontrola;2473611.html> (dostęp: 16.02.2024 r.).

⁶ Zob. <https://sjp.pwn.pl/sjp/nadzor;2485991.html> (dostęp: 16.02.2024 r.).

to czas przeprowadzenia kontroli, gdzie wyróżniamy kontrolę *ex ante*, kontrolę *ex post* i kontrolę w trakcie działalności organu kontrolowanego. Wreszcie wyznacznikiem jest też badany obszar, czyli np. kontrola finansowa i kontrola wykonania zadań.

Kontrolę należy uznawać także za część procesów zarządzania jednostką czy organizacją. W tym zakresie kontrola w znaczeniu zarządczym jest to przyjęty system kierowania, na który składają się określone procedury, instrukcje, zasady, mechanizmy. Sprowadza się ona do sprawdzenia, czy stan rzeczywisty zgadza się ze stanem pożądanym oraz ustalenia ewentualnych odstępstw, jak również czuwania nad prawidłowym przebiegiem danego procesu czy czynności⁷.

Z uwagi na podmiot wykonujący czynności sprawdzające, ogólnie możemy wyróżnić kontrolę wewnętrzną, realizowaną najczęściej przez utworzoną w tym celu komórkę organizacyjną w strukturach jednostki. Kontrola może także być realizowana przez pracowników JST w ramach wykonywanych przez nich funkcji. Kontrolę taką realizuje kierownik JST lub skarbnik, czyli główny księgowy budżetu. Jest to kontrola funkcjonalna.

Organem kontroli wewnętrznej w gminach jest rada gminy wykonująca czynności kontrolne poprzez obligatoryjnie tworzoną komisję rewizyjną, a także poza nią. Komisja odgrywa decydującą rolę w procedurze absolutoryjnej. Natomiast kontrola zewnętrzna prowadzona jest przez specjalistyczne, niezależne podmioty uprawnione do kontroli działalności JST, czyli RIO, NIK oraz inne organy na podstawie posiadanych uprawnień ustawowych. W literaturze przedmiotu ukształtowała się duża różnorodność prezentowanych definicji kontroli. Wynika to z interdyscyplinarnego znaczenia tego pojęcia⁸.

---

⁷ Słownik współczesnego języka polskiego, red. B. Dunaj, Warszawa 2000.

⁸ P. Sołtyk, *Działalność kontrolna regionalnych izb obrachunkowych w kontekście poprawy zarządzania środkami publicznymi jednostek samorządu terytorialnego*, „Nie-równości Społeczne a Wzrost Gospodarczy” 2016/48, s. 362.

Poruszając się w sferze finansów publicznych, definiując pojęcie kontroli, należy odnieść się do standardów kontroli wewnętrznej Komisji Europejskiej. Publiczna Kontrola Wewnętrzna (PKW) stanowi ogólny system kontroli, stosowany przez rząd lub przez delegowane do tego celu organizacje. Za taką organizację można uznać RIO. System ten ma na celu zapewnienie, że zarządzanie finansami i kontrola wydatków budżetowych są zgodne z odpowiednimi przepisami, planem finansowym oraz zasadami należytego zarządzania, tj. przejrzystości, efektywności, skuteczności działania i gospodarności. Publiczna Kontrola Wewnętrzna obejmuje wszystkie dostępne metody mające na celu kontrolę wszystkich dochodów, wydatków, aktywów i pasywów⁹.

Poprzez pojęcie kontroli wewnętrznej należy rozumieć czynności wykonywane w ramach funkcji zarządzania przez zespół kierowniczy przedsiębiorstwa, jak również przez wyznaczone do tego komórki i osoby. Czynności te polegają na sprawdzeniu – głównie za pomocą porównywania z ustalonym zadaniem, wydanym zarządzeniem wewnętrznym i obowiązującymi przepisami legalności – rzetelności i prawidłowości przeprowadzonych w organizacji operacji gospodarczych zarówno zamierzonych, jak i faktycznie dokonanych¹⁰. Wskazane składniki systemu służą do uzyskania racjonalnej pewności, że cele zarządzania zostaną osiągnięte.

Kontrolę należy rozumieć jako funkcję polegającą na obserwowaniu i rozpoznawaniu określonej działalności lub stanu oraz dokonywaniu oceny ich prawidłowości z perspektywy założeń wyjściowych i oczekiwanych pożądaných efektów. Kontrola skutkuje sformułowaniem diagnozy (oceny) w zakresie przyczyn nieprawidłowości oraz formułowaniu wniosków (zaleceń) co do tej działalności lub stanu w przyszłości. Pytanie, czy w przypadku kontroli także należy ograniczać ją do kontroli zgodności z prawem. W dalszej części pracy dokonana zostanie analiza

---

⁹ Ministerstwo Finansów, *Publiczna Kontrola Wewnętrzna*, www.mf.gov.pl/c/document_library/get_file?uuid=d0910669-6975 (dostęp: 23.08.2023 r.).

¹⁰ K. Winiarska [w:] *Kontrola wewnętrzna w jednostkach gospodarczych*, red. K. Winiarska, Warszawa 2010, s. 18–19.

tego zagadnienia w odniesieniu do tematu samodzielności finansowej JST i uprawnień kontrolnych RIO¹¹.

Istotną formą kontroli jest kontrola finansowa. Kontrola dokonywana przez RIO jest odmianą kontroli finansowej. Znajduje to potwierdzenie w przepisach prawa (ustawa o regionalnych izbach obrachunkowych, ustawa o finansach publicznych), jak i regulacjach branżowych RIO¹². Kwestia ta zostanie rozwinięta w dalszej części pracy.

Kontrola wykonywana przez organy zewnętrzne takie jak RIO nie powinna „wyręczać” kontroli wewnętrznej i zarządczej JST.

Nadzór i kontrola to pojęcia bliskie, jednak nie tożsame. Podsumowując to zagadnienie, trzeba rozdzielić w polskim systemie prawnym te dwa pojęcia. Uznaje się, że nadzór jest pojęciem szerszym niż kontrola i obejmuje także działania kontrolne, ale dokonywane w ramach kompetencji nadzorczych. Odwracając te pojęcia, dokonywanie kontroli nie powinno w praktyce łączyć się z prawem stosowania środków nadzorczych.

Uwzględniając teorię i praktyczne zależności pomiędzy kontrolą i nadzorem, w praktyce kontrola ogranicza się do obserwacji (poznania) procesów i zjawisk oraz ustalenia stanu faktycznego na podstawie materiału dowodowego przeanalizowanego w trakcie kontroli. Tym samym kontrola to porównanie stanu faktycznego ze stanem wymaganym, tj. wyznaczonym przez przepisy prawa, jeśli uznamy za miarodajne kryterium legalności. Kontrola musi być dokonywana według konkretnych reguł i kryteriów. Pierwsze to zachowanie przewidzianej przepisami prawa procedury dokonywania czynności kontrolnych, tak aby były one jak najmniej uciążliwe dla kontrolowanych. W zależności od rodzaju kontroli (podatkowa, skarbową, finansowa) przepisy prawa formułują

---

¹¹ *Glosariusz terminów dotyczących kontroli i audytu w administracji publicznej*, www.mf.gov.pl (dostęp: 23.07.2023 r.).

¹² Uchwała nr 2/2011 Krajowej Rady RIO z 17.03.2011 r. w sprawie ramowego zakresu kontroli kompleksowej gospodarki finansowej jednostek samorządu terytorialnego, www.rio.gov.pl (dostęp: 23.07.2023 r.).

i wyznaczają taką procedurę, określając czynności, zasady i prawa oraz obowiązki kontrolowanego i kontrolującego.

Z kolei kryteria to pewne cechy służące za podstawę oceny, wyboru lub kwalifikacji. Jednym z takich kryteriów, o których mowa w pracy, jest legalność rozumiana jako zgodność z obowiązującym prawem lub mająca moc prawną¹³. To nie jedyne kryteria kontroli występujące w sferze finansów publicznych. Należy wskazać także inne kryteria kontroli z zastrzeżeniem, że muszą być one określone przez przepisy prawa. W dzisiejszym stanie prawnym kryteriami takimi mogą być, obok legalności: celowość, rzetelność, gospodarność, uwzględnianie interesu społecznego i interesu indywidualnego, a nawet przy różnego rodzaju projektach i programach – zgodność z polityką rządu.

W literaturze istnieją również poglądy, które wydają się burzyć koncepcję zinstytucjonalizowanego nadzoru, ubranego w ramy norm prawnych, zachowującego w poszanowaniu samodzielność i niezależność instytucji nadzorowanych. E. Knosala wskazuje, że nadzór nie sprowadza się tylko i wyłącznie do sformalizowanych działań władczych, ale obejmuje także działania nieformalne, które stanowią podstawę procesu kooperacji między organem nadzorczym a nadzorowanym¹⁴. W celu precyzyjnej analizy tego zagadnienia należy zauważyć, że w art. 2 ust. 4 u.r.i.o. wskazano, że RIO w zakresie objętym nadzorem i kontrolą prowadzą działalność informacyjną, instruktażową oraz szkoleniową.

Działalność instruktażowa – przy braku wyjaśnienia tego pojęcia przez ustawodawcę – budzi uzasadnione wątpliwości. Zgodnie z definicją słownikową, instruktaż to szkolenie, instruowanie, a także udzielanie komuś instrukcji¹⁵, a sama instrukcja to zbiór przepisów ustalających sposób postępowania w jakiejś dziedzinie¹⁶.

---

¹³ Zob. <https://sjp.pwn.pl/slowniki/legalność.html> (dostęp: 23.07.2023 r.).

¹⁴ E. Knosala, *Organizacja administracji publicznej*, Sosnowiec 2005, s. 139.

¹⁵ Zob. <https://sjp.pwn.pl/szukaj/instrukta%C5%BC.html> (dostęp: 22.02.2024 r.).

¹⁶ Zob. <https://sjp.pwn.pl/szukaj/instrukcja.html> (dostęp: 23.07.2023 r.).

Rozwiązanie przyjęte w przypadku RIO to połączenie kompetencji w ramach działalności jednego podmiotu, które wzajemnie się przenikają i mieszają. Sfery działalności nadzorczej czy kontrolnej nie powinny być łączone w ramach kompetencji jednego organu z prostej przyczyny, mianowicie łączenie tych funkcji powoduje wątpliwości co do zachowania zasady bezstronności przy podejmowanych czynnościach w tym zakresie.

W zakresie działalności RIO, zgodnie z przepisem art. 5 u.r.i.o., ustalono, że izby kontrolują gospodarkę finansową, w tym realizację zobowiązań podatkowych oraz zamówienia publiczne podmiotów, na podstawie kryterium zgodności z prawem i zgodności dokumentacji ze stanem faktycznym. Legalność jako kryterium kontroli oznacza zgodność z obowiązującymi w badanym okresie przepisami Konstytucji, ustaw, ratyfikowanych umów międzynarodowych, rozporządzeń, aktów prawa miejscowego oraz przepisów wewnętrznych. Zgodność dokumentacji ze stanem faktycznym to nic innego, jak rzetelność prowadzonej, sporządzanej i analizowanej dokumentacji w zakresie finansowym, szczególnie ksiąg rachunkowych i sprawozdań finansowych.

Natomiast kontrola gospodarki finansowej jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zadań administracji rządowej, wykonywanych przez te jednostki na podstawie ustaw lub zawieranych porozumień, dokonywana jest także z uwzględnieniem kryterium celowości, rzetelności i gospodarności.

Mając wskazany podmiot kontrolujący, jakim jest RIO, oraz katalog podmiotów kontrolowanych określony w art. 1 ust. 2 u.r.i.o., czyli JST, związki międzygminne, stowarzyszenia gmin oraz stowarzyszenia gmin i powiatów, związki powiatów, stowarzyszenia powiatów, samorządowych jednostek organizacyjnych, w tym samorządowych osób prawnych oraz innych podmiotów, w zakresie wykorzystywania przez nie dotacji przyznawanych z budżetów JST, pozostaje do określenia przedmiot kontroli dokonywanej przez RIO. Przedmiotem kontroli jest gospodarka finansowa wskazanych wyżej podmiotów. Pojęcie gospodarki finansowej nie jest pojęciem normatywnym, a ciężar jego wyjaśnienia wzięła na siebie doktryna. W tym zakresie dochodzi do wątpliwości interpreta-

cyjnych mających swoje przełożenie na występujące w praktyce wady co do ustalenia właściwości rzeczowej organu nadzoru, przekładające się niekiedy na nieuprawnione działania tych organów.

Gospodarka finansowa jest to przedmiotowo określona w aktach ustrojowych dotyczących samorządu terytorialnego sfera działalności JST. Po raz kolejny, posługując się przykładem gminy jako najpowszechniej występującej formy działalności administracji samorządowej w Polsce, warto zwrócić uwagę, że w ustawie o samorządzie gminnym gospodarce takiej jest poświęcony cały rozdział 6 pt. „Gminna gospodarka finansowa” (art. 51–62). W zakresie gospodarki finansowej ustawodawca umieścił zagadnienia dotyczące kolejno:

- 1) samodzielności gminnej gospodarki finansowej,
- 2) źródeł dochodów gminy,
- 3) obowiązku wskazania źródła dochodów,
- 4) oddzielenia dyspozycji środkami pieniężnymi gminy od jej kasowego wykonania,
- 5) odpowiedzialności i uprawnień wójta w zakresie gospodarki finansowej,
- 6) jawności gospodarki finansowej,
- 7) określenia RIO jako organu kontroli gospodarki finansowej.

Warto jednak zwrócić uwagę na znaczne rozproszenie właściwości rzeczowej i kompetencji RIO, która obok obszarów zawartych w pojęciu gospodarki finansowej rozciąga się także na inne sfery działalności JST, np. prawo oświatowe (dotacje) czy politykę gospodarki odpadami (tzw. opłata śmieciowa).

W odniesieniu do zagadnień mieszczących się w pojęciu gminnej gospodarki finansowej, każdemu z obszarów tej gospodarki przypisana jest pewna forma aktywności RIO. Potwierdza to powiązanie kompetencji RIO ustalonych przez ustawodawcę w ustawie o regionalnych izbach obrachunkowych i kompetencji organów samorządowych wyznaczonych przepisami ustaw ustrojowych celem dokonywania nadzoru i kontroli nad tymi ostatnimi. Przykładowo źródła dochodów gminy badane są przez RIO zarówno w ramach opiniowania, jak i oceny tak projektów budżetów JST i ich wykonania, jak i procedury wydawania

opinii o możliwości spłaty zobowiązań finansowych przez JST. Podobnie jest w przypadku obowiązku wskazania źródła dochodów. Oddzielenie dyspozycji środkami pieniężnymi gminy od jej kasowego wykonania badane jest w ramach kontroli dokonywanej przez RIO i wynika z przepisu art. 59 u.s.g., który stanowi, że dyspozycja środkami pieniężnymi gminy jest oddzielona od kasowego jej wykonania.

Odpowiedzialność organu wykonawczego w zakresie gospodarki finansowej za naruszenie dyscypliny finansów publicznych ustalana jest co prawda zgodnie z przepisami ustawy z 17.12.2004 r. o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych¹⁷, niemniej jednak ustalenie stanów faktycznych i zebranie dowodów na te okoliczności potwierdzające znamiona naruszenia dyscypliny finansów publicznych zgromadzone są najczęściej w trakcie kontroli przeprowadzanych przez inspektorów RIO.

Dla finansów publicznych istotne znaczenie ma zasada ich jawności. Jawności gospodarki finansowej dotyczy przepis art. 61 u.s.g. Zasada jawności gospodarki finansowej gminy sformułowana została w sposób bezwzględny i nie doznaje żadnych ograniczeń przedmiotowych. W zakresie tej zasady przepis wskazuje dwa elementy składające się na zasadę jawności, mianowicie wójt niezwłocznie ogłasza uchwałę budżetową i sprawozdanie z jej wykonania w trybie przewidzianym dla aktów prawa miejscowego oraz informuje mieszkańców gminy o założeniach projektu budżetu, kierunkach polityki społecznej i gospodarczej oraz wykorzystywaniu środków budżetowych. Oczywiście całość gospodarki finansowej JST jest jawna z wyłączeniem obszarów podlegających szczególnej ochronie, np. danych osobowych.

Jawność dotyczy szczególnie budżetu JST, który jako dokument dostarcza informacji o wielkości środków publicznych i źródłach ich pozyskiwania oraz o kierunkach i sposobach wykorzystania tych środków, a informacje te są dostępne dla członków społeczności lokalnej i innych zainteresowanych. Jawność wyraża się w możliwości społecznej kontroli gospodarki finansowej JST, co ma przełożyć się na ich racjonalne

---

¹⁷ Dz.U. z 2024 r. poz. 104.

wykorzystanie. Regionalna izba obrachunkowa nie dokonuje oceny racjonalności, a jedynie legalności ich wydatkowania, stąd jawność stanowi bazę do uzupełnienia takiej kontroli. Jawność gospodarki pełni również funkcję prewencyjną, ponieważ uświadamia decydentom, że ich działania mogą być poddane społecznej ocenie, i w związku z tym zmusza ich do staranności przy podejmowaniu decyzji angażujących środki publiczne¹⁸.

Kryteria celowości, rzetelności i gospodarności nie zostały zdefiniowane przez ustawodawcę. Komentatorzy dla określenia tych kryteriów zalecają odwołanie się do przywoływanego już wyżej *Glosariusza terminów dotyczących kontroli i audytu w administracji publicznej*, dokumentu, który jest opublikowany m.in. na stronie internetowej Ministerstwa Finansów¹⁹.

Celowość to kryterium, według którego dokonywana jest ocena, czy jednostka realizuje postawione przed nią cele. Wydaje się, że są to zarówno cele nałożone odgórnie przez ustawy, rozporządzenia czy statuty, jak i cele, które w ramach działalności i wypracowanej praktyki są wyznaczone przez samą jednostkę. W zakresie działalności jednostek samorządu terytorialnego są to zarówno zadania własne przypisane poszczególnym szczeblom samorządu terytorialnego, jak i zadania zlecone z zakresu administracji rządowej, na które samorządy powinny uzyskać niezbędne środki finansowe. Cel w tym wypadku wydaje się pokrywać z wyznaczonym przez ustawodawcę zadaniem wynikającym z przepisów prawa, przykładowo w zakresie oświaty wynikających z ustawy z 7.09.1991 r. o systemie oświaty²⁰.

Rzetelność określana jest z kolei jako kryterium kontroli obejmujące wypełnianie obowiązków z należytą starannością, sumiennie i we właściwym czasie, a także wypełnianie zobowiązań zgodnie z ich treścią oraz przestrzeganie wewnętrznych reguł funkcjonowania danej jednostki.

---

¹⁸ J. Glumińska-Pawlic [w:] *Ustawa o samorządzie gminnym. Komentarz*, red. B. Dolnicki, LEX 2018.

¹⁹ Zob. www.mf.gov.pl (dostęp: 22.02.2024 r.).

²⁰ Dz.U. z 2022 r. poz. 2230.

Kontroli podlega także dokumentowanie określonych działań lub stanów faktycznych zgodnie z rzeczywistością, we właściwej formie i wymaganych terminach, bez pomijania określonych faktów i okoliczności.

Tym samym celowość to kryterium kontroli, według którego oceniane jest, czy jednostka realizuje postawione przed nią cele, a gospodarność kryterium dotyczące zgodności działalności kontrolowanej jednostki z zasadami efektywnego gospodarowania, a więc oszczędności, wydajności i skuteczności.

Kontroli wydatków dokonuje się także z uwzględnieniem zasad określonych w przepisach ustawy z 11.09.2019 r. – Prawo zamówień publicznych²¹. Każdy podmiot zaliczony do sektora finansów publicznych, dokonujący zakupów, dostaw, usług i robót budowlanych, jest zobowiązany przestrzegać zasad określonych w tych przepisach, które odnoszą się do wszystkich jednostek sektora finansów publicznych. Regionalna izba obrachunkowa kontroluje także tę kwestię, nie prowadzi jednak postępowań nadzorczych w zakresie naruszenia przepisów ustawy – Prawo zamówień publicznych.

Wskazać należy również na fakt, że to kontrola faktycznie stanowi główny nurt działalności kontrolnej regionalnych izb obrachunkowych z zastosowaniem tylko kryterium legalności oraz zgodności dokumentacji ze stanem faktycznym. Taki zakres wykonywanych czynności kontrolnych można przypisać do audytu finansowego wykonywanego w innych obszarach działalności publicznej. W obszarze tego audytu mieści się również ramowa tematyka kontroli kompleksowych, która jednak określa zasadniczo przedmiot badania, a nie jego kryteria. Działalność kontrolna izb w sposób pośredni nie tylko poprawia efektywność pracy samorządów terytorialnych, ale także usprawnia proces udzielania zamówień publicznych, poprawia skuteczność mechanizmów kontroli wewnętrznej, wskazując jednocześnie obszary zagrożeń także na przyszłość.

---

²¹ Dz.U. z 2023 r. poz. 1605 ze zm.

Kierując się tymi przesłankami, działalność kontrolną regionalnych izb obrachunkowych w literaturze przedmiotu próbuje się określać jako audytorską, ze wszystkimi tego konsekwencjami wynikającymi z celów i zadań audytu²².

1.3. Nadzór

Nadzór to istotny mechanizm systemu kontroli wewnętrznej, który zakłada istnienie właściwego przywództwa, kierownictwa i kontroli hierarchicznej na wszystkich etapach działalności. Pojęcie to jednak nie odnosi się do kontroli zewnętrznej, sprawowanej np. przez NIK czy RIO. Brak definicji normatywnej nadzoru w aktach prawnych ma przełożenie na określanie charakteru, granic i środków nadzorczych, co ma miejsce w przypadku działalności nadzorczej RIO i jej granic.

W piśmiennictwie definiuje się nadzór jako uprawnienie organu nadrzędnego do wywierania wpływu na działalność organu podporządkowanego²³. Nadzór w prawie administracyjnym oznacza „badanie działalności danego podmiotu administrującego, co oznacza także kontrolę połączoną z możliwością pomocy, wpływu, a także modyfikacji tej działalności, dokonywane przez organ zwierzchni organizacyjnie bądź funkcjonalnie, w celu zapewnienia zgodności tej działalności z prawem, a w szczególnych przypadkach zgodności z pewnymi wartościami szczególnie określonymi w prawie”²⁴.

Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że przez nadzór należy rozumieć określone procedury dające odpowiednim organom państwowym, wyposażonym w stosownie kompetencje, prawo ustalania stanu fak-

---

²² A. Skibiński, *Regionalna izba obrachunkowa – audytor zewnętrzny samorządu terytorialnego w Polsce?*, Sulechów 2012, s. 151.

²³ Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, *Analiza wybranych obszarów funkcjonowania nadzoru w administracji rządowej*, Warszawa, marzec 2012 r., www.bip.kprm.gov.pl (dostęp: 25.07.2018 r.).

²⁴ J. Boć [w:] *Prawo administracyjne*, red. J. Boć, Wrocław 2002, s. 236.

tycznego, jak i korygowania działalności organu nadzorowanego, czyli swoistego rodzaju modyfikacji tych działań²⁵.

W zależności od oddziaływania modyfikującego można wyróżnić:

- 1) nadzór nad administracją rządową – jest to nadzór w wąskim znaczeniu, organ sprawujący nadzór jest nadrzędny organizacyjny w stosunku do nadzorowanego;
- 2) nadzór nad działalnością jednostek samorządu terytorialnego;
- 3) nadzór policyjny – uzależniony od kategorii podmiotów kontrolowanych, oparty na kryterium przedmiotu, jakim może być ochrona bezpieczeństwa, porządku, zdrowotności publicznej oraz innych wartości objętych policją administracyjną; polega on na kontrolowaniu i stosowaniu środków o charakterze organizacyjnym, a nawet środków mających charakter bezpośredniego przymusu, aby przywrócić naruszone bezpieczeństwo lub porządek prawny albo ochronić te dobra przed naruszeniem w strefach aktywności, uznanych przez państwo za szczególnie istotne z punktu widzenia interesu państwowego lub społeczne-
go – w przypadku samorządu chodzi o przeciwdziałanie naruszeniom porządku prawnego przez uchylanie aktów nielegalnych²⁶.

Warto zwrócić uwagę, że w literaturze w odniesieniu do zagadnienia nadzoru za formę sprawowania nadzoru uznaje się decyzję administracyjną. Ma to miejsce w sytuacji nadzoru nad uchwałami organów stanowiących instytutów badawczych²⁷.

W zakresie nadzoru RIO nad JST, dokonywanego przecież w ramach sektora administracji publicznej, konieczne jest rozpatrywanie nadzoru przez pryzmat zasady legalizmu i nakazu przestrzegania prawa wywodzonej z art. 7 Konstytucji RP. W oparciu o tę zasadę m.in. w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego dokonano wykładni przepisów

---

²⁵ Uchwała TK z 5.10.1994 r., W 1/94, Dz.U. Nr 113, poz. 551.

²⁶ W. Wytrązek, *Środki nadzoru nad samorządem terytorialnym*, „Prawo – Administracja – Kościół” 2004/3.

²⁷ J. Dytko, *Decyzja administracyjna jako forma sprawowania nadzoru nad uchwałami organów stanowiących instytutów badawczych*, „Studia Prawnicze KUL” 2018/1.

kompetencyjnych w relacjach pomiędzy organami władzy publicznej. Ponieważ nadzór w dużej mierze dotyczy relacji pomiędzy organami takiej administracji i w konsekwencji wpływa na ograniczenie samodzielności jednego z nich, to trafne jest spostrzeżenie TK dotyczące przepisów kompetencyjnych, w którym Trybunał uznał, że przepisy kompetencyjne powinny podlegać ścisłej wykładni literalnej. Domniemanie kompetencji i materii w nich niewymienionych w drodze np. wykładni celowościowej nie jest dopuszczalne²⁸.

1.4. Pojęcie nadzoru

Nadzór to oddziaływanie jednego podmiotu (nadzorującego) na inny podmiot (nadzorowany), które opiera się na szczególnej kompetencji podmiotu nadzorującego uprawniającej do władczego ingerowania w sferę praw i obowiązków podmiotu nadzorowanego²⁹.

Analizując pojęcie nadzoru, wskazać należy na dwa elementy, które stanowią o istocie nadzoru. Pierwszym jest władczość rozumiana jako możliwość ingerencji, natomiast drugim kontrola³⁰. W teorii wskazuje się, że, aby mówić o nadzorze, obydwie te części muszą wystąpić kumulatywnie³¹. Na tym etapie należy zauważyć, że drugi „człon” definicji nadzoru wyraźnie literalnie odnosi się do pojęcia kontroli, a więc do teorii, że nadzór i kontrola to takie same działania, instrumenty i skutki dla podmiotów nadzorowanych, co nie uzyskało akceptacji autora i nie wydaje się z punktu widzenia samodzielności finansowej JST postrzeganej przez pryzmat kompetencji RIO ujęciem trafnym. Z punktu widzenia praktyki nadzorczej i systematyki pojęcia nadzoru w odniesieniu do

²⁸ M.in. orzeczenie TK z 5.11.1986 r., U 5/86, OTK 1986/1, poz. 1.

²⁹ E. Knosala, *Prawne układy sterowania w administracji publicznej*, Katowice 1998.

³⁰ P. Arczyński, *Nadzór nad samorządem terytorialnym a jego samodzielność na przykładzie samorządu gminnego – Zarys problemu*, „Studia i Materiały. Miscellanea Oeconomicae, Wydział Prawa, Administracji i Zarządzania Uniwersytetu Jana Kochańskiego w Kielcach” 2016/2, s. 229.

³¹ J. Dytko, *Proceduralnoprawna determinacja nadzoru wojewody nad działalnością prawotwórczą organów jednostek samorządu terytorialnego*, „Prace Naukowe Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego: e-Monografie” 2013/21.